

розвитку Социально-экономические аспекты промышленной политики. Актуальные проблемы управления человеческими ресурсами и маркетинга в контексте стратегии развития Украины. [сб. науч. тр. : в 3 т.]. Донецк : Ин-т экономики пром-ти Украины, 2007.-Т. 2.-2007. 528 с.; 9. Чабанов В. Корпоративна етика державного управління. Політичні науки. Vol. 2, No. 2, 2016. С. 63-67; 10. Рихліцька О. Д. До питання корпоративної етики в сучасній організації. Гуманітарний часопис. 2011. No 1. С. 89–97. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2011_1_14; 11. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Під заг. ред. В.І. Воловича. – К.: УЦДК, 1998. 480 с.

1. Ansoff, I. (1989). Strategic management. Ekonomika, 235. [in Russian]; 2. Veyll, P. B. (1994). Enterprise culture and organizational culture. Ekonomika i zhizn, 95. [in Russian]; 3. Lapina, T. A. Corporate culture. Retrieved from: http://window.edu.ru/window_catalog/files/727599/05100012.pdf. [in Russian]; 4. Makarenko, M. V. (1998). Production management. Norma.342. [in Russian]; 5. Maslov, V. (2002). About strategic personnel management. Problemyi teorii i praktiki upravleniya, 5, 99. [in Russian]; 6. Meskon, M. Kh. (1998). Motivational climate of organization. Keruvannia personalom, 356. [in Ukrainian]; 7. Satskov, N. L. (1998). Practical management. Metodyi i priemyi deyatel'nosti rukovoditelya, 448.[in Russian]; 8. Semykina, M. V. (2007). Corporate culture of enterprise as a lever of economic growth and innovative development. Sotsialno-ekonomicheskie aspektyi promyshlennoy politiki. Aktualnyie problemyi upravleniya chelovecheskimi resursami i marketinga v kontekste strategii razvitiya Ukrainyi, 2-2007, 528. [in Ukrainian]; 9. Chabanov, V. (2016). Corporate ethics of public administration. Politychni nauky,2,2,63-67.[in Ukrainian]; 10. Rykhlytska, O. D. (2011). On the issue of corporate ethics in a modern organization. Politychni nauky, 1, 89-97. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2011_1_14. [in Ukrainian]; 11. Volovycha, V.I. (Eds.). (1998). Sociology: a short encyclopedic dictionary. K.: UTSDK, 480. [in Ukrainian].

УДК: 330.32: 330.34

DOI: 10.36919/2312-7812.2.2020.85

С.В. Захарін, О.М. Парубець,
Є.В. Смирнов

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Визначено ключові тенденції динаміки і структури інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі України. Вказано, що найбільш привабливим видом продукції агропромислового комплексу для іноземних інвесторів є виробництво харчових продуктів. Виявлено тенденцію зменшення рівня прямої державної підтримки капітальних інвестицій у агропромисловому комплексі. Встановлено, що у видах економічної діяльності агропромислового комплексу протягом 2017 р. впроваджувалося 233 інвестиційних проєктів, що супроводжувалися органами державної влади та управління (національного, відомчого та регіонального рівнів). Внесено пропозиції щодо поліпшення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу. Обґрунтовано заходи, спрямовані на удосконалення організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності агропромислового комплексу. Запропоновано інструменти стимулю-

вання інвестиційного кредитування агропромислового комплексу шляхом виплати бюджетних компенсацій, спрямованих на «здешевлення» кредитів, а також задля розширення практики застосування інвестиційного кредитування агропромислового комплексу на основі застосування ринкових інструментів. Виділено перспективні ринкові інструменти активізації довгострокового (інвестиційного) кредитування агропромислового комплексу, а саме: підтримка функціонування кооперативних банків, створених за участю суб'єктів господарювання агропромислового комплексу; підтримка створення та функціонування спеціалізованих аграрних банків, що мають бути орієнтовані на пріоритетне обслуговування позичальників агропромислового комплексу; створення Державного банку розвитку, що здійснюватиме пільгове інвестиційне кредитування суб'єктів господарювання агропромислового комплексу; стимулювання запровадження новітніх кредитних продуктів для агропромислового комплексу.

The key trends of dynamics and structure of investment activity in the agroindustrial complex of Ukraine are determined. It is indicated that the most attractive type of agroindustrial complex for foreign investors is the production of food products. The tendency to decrease the level of direct state support of capital investments in the agro-industrial complex was revealed. It was established that in the types of economic activity of the agro-industrial complex in 2017, 233 investment projects were implemented accompanied by state authorities and management (national, departmental and regional levels). The proposals on improving the investment attractiveness of the agro-industrial complex are presented. Reasonable measures aimed at improving the organizational and economic mechanism of investment activity of the agro-industrial complex. The tools of stimulating investment lending in the agroindustrial complex by means of payment of budget compensations aimed at «cheapening» loans, as well as for expanding the practice of applying investment lending to the agro-industrial complex based on the use of market instruments are proposed. Promising market instruments for activating long-term (investment) lending to the agro-industrial complex have been identified, namely: support for the functioning of cooperative banks established with the participation of business entities in the agro-industrial complex; support for the creation and operation of specialized agrarian banks, which should be targeted at the priority servicing of borrowers of the agro-industrial complex; creation of the State Development Bank, which will carry out preferential investment crediting of agricultural enterprises; stimulation of introduction of the newest credit products for the agro-industrial complex.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, агропромисловий комплекс, інноваційна діяльність, аграрні технології, фінансування, державне регулювання.

Key words: investment, investment activity, agroindustrial complex, innovative activity, agrarian technologies, financing, state regulation.

Вступ (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями). Агропромисловий комплекс відіграє важливу роль у національному господарстві України. Ефективна робота підприємств видів економічної діяльності агропромислового комплексу є одним із важливих чинників забезпечення продовольчої безпеки держави, гарантування високих експортних доходів, підтримки сільського населення та розвитку сільських територій. Однак, в діяльності підприємств АПК спостерігається низка проблем, у тому числі недостатність припливу інвестицій (дефіцит інвестиційного ресурсу), відсутність стимулів для впровадження інновацій і новітніх технологій, ускладненість доступу до довгострокових кредитів тощо. Відтак, держава в рамках формування та реалізації державної інвестиційної та інноваційної політики має розробити управлінські рішення, спрямовані на застосування оптимальних інструментів регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у видах економічної діяльності агропромислового комплексу.

Мають бути узагальнені та вироблені науково-практичні пропозиції з питань оптимізації інструментів стимулювання інвестиційної діяльності у АПК. Цим визначається актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності державного регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у видах економічної діяльності АПК досліджуються багатьма вченими. Теоретичні та методичні основи формування та реалізації політики інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку суб'єктів господарювання досліджують Я.Грущинський [1], С.Захарін [2], О.Ігнатенко [3; 4], В.Киценко [6] та інші науковці. Проте наявні дослідження не повно враховують ефекти впливу сучасних соціально-економічних трансформацій. Згідно нашої позиції, слід сформувати перелік перспективних фінансово-економічних інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у АПК з урахуванням наявних економічних ризиків.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті — викласти результати досліджень з питань удосконалення механізмів державного регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у агропромисловому комплексі України.

Викладення основного матеріалу. Протягом 2013-2014 рр. підприємства АПК знижували інвестиційну активність, а у 2015-2018 рр. — навпаки, її нарощували, про що свідчать дані щорічних обсягів залучених капітальних інвестицій (у фактичних цінах) за відповідні роки [5]. Частка освоєних капітальних інвестицій у агропромисловому комплексі протягом 2012-2018 рр. збільшувалася, що свідчить про збільшення відносної інвестиційної активності підприємств АПК (в умовах системної економічної кризи вказане виступає надзвичайно важливим чинником антикризового регулювання) [7]. Частка видів економічної діяльності агропромислового комплексу у загальному обсязі нагромаджених прямих іноземних інвестицій в останні роки зменшувалася. Найбільш привабливим видом агропромислового комплексу для іноземних інвесторів є виробництво харчових продуктів.

При цьому, згідно проведених розрахунків, на одиницю вкладених інвестицій у АПК реалізується відносно менший обсяг продукції, ніж у інших видах економічної діяльності, що свідчить про недостатню ринкову привабливість інвестицій у АПК.

Встановлено тенденцію зменшення рівня державної підтримки капітальних інвестицій у АПК, оскільки обсяг фінансування інвестицій за рахунок бюджетних коштів у АПК протягом вказаного періоду невпинно зменшувався як у абсолютному, так і у відносному вимірах [5; 7].

За даними департаментів агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій, у видах економічної діяльності агропромислового комплексу протягом 2018 р. впроваджувалося 233 інвестиційних та інноваційних проєктів за супроводження органів державної влади та управління (національного, відомчого та регіонального рівнів). Найбільша кількість інвестиційних та інноваційних проєктів реалізується у Полтавській, Черкаській, Херсонській та Хмельницькій областях — тобто в тих областях, в яких є розвинутий агропромисловий комплекс. Інвестиційні та інноваційні проєкти реалізуються у підгалузях: скотарства (59 проєктів), обробки, зберігання та переробки зернових та технічних культур (48), свинарства (33), птахівництва (23), будівництва овоче- та фруктовосховищ (21), переробки аграрної сировини (16) та ін.

Нещодавно введено в експлуатацію понад 10 сучасних виробництв на новій технологічній основі, зокрема: високотехнологічний перевантажувальний термінал з відван-

таження зернових та олійних культур на річковий транспорт (компанія «Нібулон») у с. Біленьке Запорізької обл., насіннєвий завод «П'ятидні» (ТОВ «П'ятидні») у с. П'ятидні Волинської обл. та інші об'єкти [7].

У практиці регулювання фінансування інвестиційного та інноваційного забезпечення підприємств АПК мають місце випадки ігнорування законодавства або зупинення дії положень нормативно-правових актів, які стосуються державної підтримки інвестиційної діяльності (у тому числі за рахунок прямого фінансування з державного бюджету) [1]. З одного боку, це можна пояснити обмеженістю фінансових ресурсів держави. Але з іншого боку, — беззаперечним є необхідність радикального технологічного оновлення основних виробничих фондів АПК, стимулювання агропродовольчого виробництва.

Разом з тим, протягом 2019-2020 р. вживалися окремі заходи, спрямовані на удосконалення механізму фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у агропромисловому комплексі. Так, у лютому 2020 р. подано законопроект про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, поданий Кабінетом Міністрів України (реєстр. № 3047 від 10.02.2020). Метою діяльності Фонду є підтримка малих та середніх суб'єктів підприємництва (у власності та/або користуванні яких перебувають землі сільськогосподарського призначення у обсягах, що не перевищують 500 гектарів), що здійснюють первинне виробництво сільськогосподарської продукції шляхом гарантування виконання зобов'язань таких суб'єктів за кредитними договорами з метою створення умов для стабільного функціонування ринку землі та сільського господарства України. Завданням Фонду є надання часткових гарантій за кредитними зобов'язаннями малих і середніх суб'єктів підприємництва, що здійснюють діяльність у сільському господарстві. За попередніми розрахунками, для «запуску» роботи Фонду необхідно формування статутного капіталу у розмірі 240 млн грн, які можуть бути надані з державного бюджету України.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства сформувало бюджетну декларацію на 2021-2023 рр., в якій запропонувало виділити на реалізацію програм підтримки сільського господарства у розмірі 45,5 млрд грн за такими напрямками: фінансова підтримка сільгосптоваровиробників — 40,9 млрд грн, фонд часткового гарантування кредитів — 3,12 млрд грн, кредити фермерським господарствам — 1,5 млрд грн.

Важливо наголосити, що за експортними програмами підтримка надається у тому числі підприємствам промисловості.

У 2020 р. виділено 4 млрд грн за програмою 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників». Найбільше фінансування направлено за напрямом «здешевлення кредитів сільськогосподарським товаровиробникам для купівлі землі сільськогосподарського призначення».

Слід враховувати, що значна кількість підприємств агропромислового комплексу України вже реально працюють в умовах європейських стандартів (це стосується експорту олії соняшникової, багатьох зернових, меду, риби, продукції птахівництва). Вказане вимагає організації роботи підприємств таким чином, аби вони могли випустити продукцію гарантовано високої якості, що відповідає європейським стандартам. В свою чергу, це завдання можна вирішити лише в умовах наявності сучасного обладнання та застосування сучасних технологій, які є капіталомісткими і передбачають реалізацію вартісних інвестиційних та інноваційних проектів. Відтак, про-

блема організації належного фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності агропромислових підприємств має розглядатися в контексті підтримки експортних амбіцій держави. Приміром, нещодавно українські підприємства, які займаються птахівництвом, отримали право на експорт своєї продукції на європейський ринок, що стало закономірним наслідком реалізації низки інвестиційних та інноваційних проєктів, спрямованих на підвищення технологічного рівня виробництва та запровадження міжнародних стандартів гарантування і контролю якості продукції.

Окрім того, агровиробники отримали онлайн сервіс для оперативної взаємодії з органами державної влади з різних питань, у тому числі з питань фінансової підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності. Через особистий кабінет агровиробник зможе ефективно та швидко комунікувати з органами державної влади, отримувати дані про державну фінансову підтримку, а також оголошення про тендери та грантові пропозиції. В рамках реалізації проєкту заплановане запровадження програм таргетованої державної підтримки та оцінка її ефективності.

Вирішення завдання поліпшення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу слід здійснювати, передусім, через удосконалення організаційно-економічного механізму фінансування інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі [6]. Іншим напрямом вирішення згаданого завдання є вжиття комплексних заходів, спрямованих на підтримку припливу інвестицій (залучення іноземних інвестицій, стимулювання інвестиційних кредитів тощо) у агропромисловий комплекс.

Робота з удосконалення механізму державного регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності має передбачати виявлення (ідентифікацію) проблем організації інвестиційної діяльності у різних видах економічної діяльності агропромислового комплексу та вирішення виявлених проблем [2]. Слід, однак, врахувати, що певні проблеми мають об'єктивну природу і, переважно, локальний (місцевий) характер, а тому мають вирішуватися в межах реалізації відповідної регіональної політики.

Потребує удосконалення механізм фінансування інвестиційного кредитування агропромислового комплексу шляхом виплати бюджетних компенсацій, спрямованих на «здешевлення» кредитів [3]. Зокрема, необхідне уточнення пріоритетних напрямів, за якими здійснюється фінансова підтримка інвестиційного кредитування у агропромисловому комплексі, а також чітке та виважене встановлення критеріїв, яким мають відповідати позичальники, що мають право на отримання бюджетної компенсації. Слід передбачити можливість отримання бюджетної компенсації усіма позичальниками, які виконали певні встановлені державою умови, а також підвищення прозорості розподілу бюджетних ресурсів на виплату відповідних компенсацій, залучення до цієї роботи представників громадськості. У нормативно-правових актах доцільно встановити чіткі строки ухвалення відповідних управлінських рішень. Видається за доцільне розширення переліку галузей та підгалузей АПК, суб'єкти господарювання яких мають право на отримання бюджетної компенсації.

Окрім того, пропонуємо вжити заходів задля розширення практики застосування інвестиційного кредитування агропромислового комплексу на основі застосування ринкових інструментів [4]. Серед таких інструментів: підтримка функціонування кооперативних банків, створених за участю суб'єктів господарювання агропромислового комплексу; підтримка створення та функціонування спеціалізованих аграрних банків, що мають бути орієнтовані на пріоритетне обслуговування позичальників агропромислового комплексу; створення Державного банку розвитку, що здійснюватиме пільгове інвестиційне креди-

тування суб'єктів господарювання агропромислового комплексу; стимулювання запровадження новітніх кредитних продуктів для агропромислового комплексу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Показана доцільність удосконалення механізму державного регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у агропромисловому комплексі. Зокрема, доцільне стимулювання кредитування інвестицій у АПК через використання інструментів виплати бюджетних компенсацій, спрямованих на «здешевлення» кредитів. Запропоновано вжити заходів задля розширення практики застосування інструментів інвестиційного кредитування агропромислового комплексу на основі застосування ринкових інструментів. У науковій праці подано перелік відповідних заходів та інструментів.

Доцільно розширювати застосування інструментів фінансової підтримки АПК, що відповідають світовим стандартам та показали високу ефективність.

Обґрунтовано заходи розширення практики застосування інструментів фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств агропромислового комплексу на основі застосування ринкових інструментів.

У подальшому мають бути виконані дослідження з макроекономічного моделювання інвестиційної та інноваційної активності підприємств АПК з урахуванням наслідків глобальної кризи.

1. *Грущинський Я.М.* Фінансово-правові механізми інвестування в сільське господарство. Часопис Київського університету права. 2010. — № 4. — С.255-258; 2. *Захарін С.В.* Фінансові важелі активізації інвестиційної та інноваційної діяльності. Науковий вісник Полісся. 2016. — № 1. — С. 88-93; 3. *Ігнатенко О.С.* Інвестиційне забезпечення розвитку агропромислового комплексу: теоретико-методичний аспект. Економічний вісник університету. — 2017. — Випуск 35/1. — С. 7-14; 4. *Ігнатенко О.С.* Стратегічні орієнтири підвищення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України. Інтернаука. Серія «Економічні науки». — 2018. — № 1 (9). — С.35-38; 5. Капітальні інвестиції [статистичний довідник] / Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>; 6. *Киценко В.П.* Формування інвестиційної привабливості в сільськогосподарському виробництві. Вісник ЖДТУ. 2016. — № 4 (46). — С.273-276; 7. Сільське, лісове та рибне господарство [статистичний довідник] / Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

1. *Grushchinskiy Ya.M.* Finansovo-pravovi mekhanizmi investuvannya v silske gospodarstvo. Chasopis Kiivskogo universitetu prava. 2010. — № 4. — S.255-258; 2. *Zakharin S.V.* Finansovi vazheli aktivizatsii investitsiynoi ta innovatsiynoi diyalnosti. Naukoviy visnik Polissya. 2016. — № 1. — S. 88-93; 3. *Ignatenko O.S.* Investitsiynе zabezpechennya rozvitku agropromislovogo kompleksu: teoretiko-metodichniy aspekt. Ekonomichniy visnik universitetu. 2017. — Vipusk 35/1. — S. 7-14; 4. *Ignatenko O.S.* Strategichni orientiri pidvishchennya investitsiynoi privablivosti agropromislovogo kompleksu Ukraini. Internauka. Seriya «Ekonomichni nauki». — 2018. — № 1 (9). — S.35-38; 5. Kapitalni investitsii [statistichniy dovidnik] / Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini. URL: <http://ukrstat.gov.ua>; 6. *Kitsenko V.P.* Formuvannya investitsiynoi privablivosti v silskogospodarskomu virobnitstvi. Visnik ZhDTU. — 2016. — № 4 (46). — S.273-276; 7. Silske, lisove ta ribne gospodarstvo [statistichniy dovidnik] / Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini. URL: <http://ukrstat.gov.ua>